

แนวทางในการบังคับใช้และบัญญัติกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับหุ่นยนต์ และปัญญาประดิษฐ์ของประเทศไทย¹

อันทิพย์ วรวิทยานนท์²

ในอดีต แนวคิดเรื่องหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ (AI) ยังจำกัดอยู่ในโลกแห่งจินตนาการ แต่ปัจจุบันเทคโนโลยีดังกล่าวได้ถูกพัฒนาจนกลายมาเป็นเรื่องจริง และเข้ามามีบทบาทสำคัญในการปฏิวัติอุตสาหกรรมยุคใหม่ ยกตัวอย่างเช่น ปัญญาประดิษฐ์อัจฉริยะอย่าง ChatGPT ของบริษัท OpenAI Inc. ซึ่งสามารถคิดวิเคราะห์และให้คำตอบที่หลากหลายไม่ซ้ำกันได้ แม้จะเป็นคำถามเดิมซ้ำ ๆ โดยโมเดล o1 นี้ยังมีศักยภาพที่สามารถทำคะแนนทดสอบในระดับที่ “มีประสิทธิภาพในการแก้โจทย์ปัญหาได้แม่นยำกว่ามนุษย์”³ อันแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาก้าวหน้าทางความคิดที่ก้าวล้ำเป็นอย่างยิ่ง โดยนักวิชาการหลายฝ่ายมองว่าปัญญาประดิษฐ์และหุ่นยนต์อาจส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมไม่แพ้กับการค้นพบเครื่องจักรไอน้ำ ไฟฟ้า น้ำมัน หรืออินเทอร์เน็ตในหน้าประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ซึ่งจะนำเราไปสู่ยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ซึ่งระบบเทคโนโลยีต่าง ๆ ถูกผสมผสานเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ⁴

ในปี ค.ศ. 2017 สหภาพยุโรปได้นำเสนอแนวคิดด้านกฎหมายผ่านเอกสาร Civil Law Rules on Robotics (2017) อันเป็นการแจ้งประจักษ์ของกฎหมายและเทคโนโลยีหุ่นยนต์ปัญญาประดิษฐ์เข้าด้วยกัน โดยการเสนอหัวข้อการพิจารณาการมอบสถานะบุคคลอิเล็กทรอนิกส์แก่ “Smart Robot” หรือ “หุ่นยนต์อัจฉริยะ” โดยกำหนดให้หุ่นยนต์ในลักษณะดังกล่าวต้องมีองค์ประกอบคือ (1) มีกระบวนการที่เป็นอิสระจากการควบคุมของมนุษย์ (2) สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ (3) มีลักษณะทางกายภาพ (4) มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามสภาวะแวดล้อม และ (5) ไม่มีชีวิตในทางชีววิทยา⁵ การถกเถียงทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมและกำกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และหุ่นยนต์

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง แนวทางในการบังคับใช้และบัญญัติกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ของประเทศไทย โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัจจวัฒน์ เรืองกาญจน์กุล และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวีศร เลิศธรรมเทวี และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดา โชติมานนท์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ กองบรรณาธิการ Thairath, สรุปความโศกโศก “o1” ร่างทอง ChatGPT ที่ OpenAI เพิ่งเปิดตัว เก่งกว่าเดิมอย่างไรบ้าง? [Online], Available URL: https://www.thairath.co.th/money/tech_innovation/tech_companies/2814211, 2567 (ธันวาคม, 19).

⁴ Investment Reader, ทำความรู้จักกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4: รวดเร็วและ disrupt ในวงกว้างกว่าครั้งไหนๆ [Online], Available URL: <https://www.finnomena.com/investment-reader/4ir/>, 2562 (กรกฎาคม, 22).

⁵ ศุภวัชร มาลานนท์, สถานะบุคคลและความรับผิดชอบตามกฎหมายของบุคคลอิเล็กทรอนิกส์ [Online], Available URL: <https://www.kaohoon.com/column/333503>, 2562 (ธันวาคม, 28).

อัจฉริยะดังกล่าวนั้น ได้ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องสถานะทางกฎหมายของหุ่นยนต์ โดยเฉพาะในกรณีที่หุ่นยนต์มีการตัดสินใจหรือกระทำการต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น การทำนิติกรรม การรับผิดชอบละเมิด เป็นต้น ซึ่งแนวคิดในการกำหนดสถานะนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคมมนุษย์ เนื่องจากสังคมของมนุษย์นั้นเคยมีการสมมติฐานะให้กับนิติบุคคลในรูปแบบต่าง ๆ มาแล้ว เช่น บริษัท ห้างหุ้นส่วน หน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย มีการศึกษาประเด็นเรื่องสถานะทางกฎหมายของหุ่นยนต์ปัญญาประดิษฐ์อย่างต่อเนื่อง งานวิจัยหลายชิ้นทั้งด้านหลักการ ทฤษฎีกฎหมาย และการเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ ได้ถูกนำมาศึกษากันอย่างกว้างขวาง ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายกับปัญญาประดิษฐ์⁶ สถาปนุคคลตามกฎหมายของปัญญาประดิษฐ์⁷ เป็นต้น โดยนักวิจัยและนักกฎหมายหลายท่าน มีมุมมองในการพิจารณาหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ในแนวทางว่า หุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์นั้นมีความพิเศษซึ่งเป็น “ทรัพย์สินที่สามารถคิดเองได้” อาจเป็นแนวทางการบังคับใช้กฎหมายในเบื้องต้นสำหรับการแก้ปัญหาข้อพิพาททางกฎหมายต่าง ๆ แต่ก็เกิดคำถามตามมาที่ว่า ถ้าหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ได้ไปตัดสินใจกระทำการบางอย่างได้ด้วยตนเองนี้ เราควรจะมีข้อกำหนดความรับผิด ความสามารถ และหน้าที่อย่างไร เมื่อเทคโนโลยีหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ได้เริ่มแพร่หลายเข้าสู่ชีวิตประจำวัน และที่สำคัญคือการเข้ามาขับเคลื่อนภาคอุตสาหกรรมและบริการในประเทศไทยอย่างรวดเร็วดังที่เราเห็นในทุกวันนี้

แม้การมอบสถานะ “สถาปนุคคล” ให้แก่ หุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์จะยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในเวทีโลก อย่างไรก็ตาม หุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามามีบทบาทและอาจก่อให้เกิดปัญหาในทางกฎหมายแก่สังคมแล้ว แนวคิดการมองหุ่นยนต์เป็น “ทรัพย์สินพิเศษ” ที่สามารถคิดและตัดสินใจได้เอง ก็อาจเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการกำหนดมาตรการทางกฎหมายด้านความรับผิดและนโยบายคุ้มครองผู้บริโภค จากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จึงเกิดปัญหาในการวิจัยที่สำคัญว่า ประเทศไทยในปัจจุบันสามารถบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ หรือควรออกกฎหมายใหม่ซึ่งเกี่ยวข้องกับหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์อย่างไร เพื่อนำมากำกับ ควบคุม และดูแลหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์รวมไปถึงผู้ที่มีความเกี่ยวข้องต่าง ๆ ในกรณีที่เกิดปัญหาข้อพิพาททางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดและความสามารถในเชิงกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายนั้นมีความเหมาะสมและอำนวยให้เกิดความยุติธรรมในสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อแสวงหาแนวทางในการปรับใช้และออกแบบกฎหมายของประเทศไทยให้มีความทันสมัยและสามารถรองรับเทคโนโลยีหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีความท้าทายที่สำคัญซึ่งอยู่ที่การหาจุดสมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมใหม่ กับการปกป้องสิทธิและความปลอดภัยของประชาชนในสังคม

⁶ ภูมินทร์ บุตรอินทร์, “กฎหมายกับปัญญาประดิษฐ์,” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 47, 3 (ธันวาคม 2561).

⁷ ปรีดา โชติमानนท์, “สถาปนุคคลตามกฎหมายของปัญญาประดิษฐ์ จำเป็นหรือไม่?,” วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์ 13, 1 (มิถุนายน 2567).

จากการศึกษาพบว่า ประการแรก ในส่วนของการบังคับใช้กฎหมายในปัจจุบันกับหุ่นยนต์ ปัญญาประดิษฐ์ของประเทศไทยในปัจจุบัน เนื่องจากเทคโนโลยีหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์พัฒนาไปอย่างรวดเร็วและถูกนำมาใช้ในหลากหลายกิจกรรม ตั้งแต่ภาคการผลิต การแพทย์ การให้บริการ ไปจนถึงการคมนาคม ทำให้สังคมของไทยนั้นมีรูปแบบและแตกต่างออกไปจากอดีตอย่างมาก ซึ่งหากพิจารณาถึงข้อพิพาทสำคัญซึ่งนำไปสู่การใช้สิทธิทางศาลในเรื่องทางแพ่งของประเทศไทยในทุกวันนี้ ก็คงจะหนีไม่พ้นเรื่องของนิติกรรมสัญญาและเรื่องของการละเมิด ดังนั้นแล้ว บทสรุปและข้อเสนอจากการศึกษาในเรื่องแนวทางการบังคับใช้และบัญญัติกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ของประเทศไทยจากการศึกษา จึงมีรายละเอียดดังนี้

ในประเด็นแรก ประเด็นซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องความสามารถในการทำนิติกรรมของหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ กฎหมายที่มีอยู่ในขณะนี้ถูกออกแบบมาเพื่อควบคุมพฤติกรรมของ “บุคคล” เป็นหลัก ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ประเทศไทยจึงเกิดความท้าทายเมื่อต้องนำกฎหมายเหล่านี้มาปรับใช้กับหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ซึ่งสามารถตัดสินใจได้อย่างอิสระ โดยจากการควบคุมจากมนุษย์โดยตรง ด้วยเหตุนี้ การตีความและการขยายขอบเขตของกฎหมายจึงเป็นเรื่องจำเป็น เพื่อให้ครอบคลุมสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เนื่องจากกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มุ่งหมายบังคับใช้กับบุคคลตามกฎหมายเท่านั้น ขณะที่หุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้รับการยอมรับในมีสถานะของบุคคลตามกฎหมาย หุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์จึงถือเป็นทรัพย์สิน ไม่อาจทำนิติกรรมหรือเป็นตัวแทนได้ตามกฎหมาย หากการกระทำใด ๆ ซึ่งเกิดจากหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งนำไปสู่การสร้างนิติสัมพันธ์ขึ้น ผลทางกฎหมายจะสะท้อนกลับไปยังเจ้าของหรือผู้ครอบครองหุ่นยนต์หรือปัญญาประดิษฐ์ในฐานะเจ้าของทรัพย์สินนั้นในลักษณะของ “เครื่องมือ” ที่ใช้ในการก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ โดยมีประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาว่าการกระทำของหุ่นยนต์อยู่ในขอบเขตการใช้งานที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองอนุญาตหรือใช้งานตามปกติหรือไม่นั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยหากการอนุญาตหรือการใช้งานตามปกติทั่วไปอยู่ในขอบเขต เจ้าของหรือผู้ครอบครองย่อมต้องมีความรับผิดชอบในผลของการกระทำดังกล่าว ในทางกลับกัน หากไม่อยู่ในขอบเขตหรือวัตถุประสงค์ที่สามารถคาดหมายไว้ การกระทำนั้นอาจจะไม่ก่อให้เกิดผลผูกพันทางกฎหมายต่อเจ้าของหรือผู้ครอบครอง

ประเด็นที่สอง ประเด็นเรื่องของการทำละเมิดที่เกิดจากหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ เมื่อเกิดความเสียหายจากการกระทำของหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนโดยตรงจากตัวหุ่นยนต์หรือปัญญาประดิษฐ์นั้นไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์นั้นไม่ใช่ “ผู้ใด” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 เรื่องละเมิด อย่างไรก็ตามเราก็สามารถตีความว่าหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์นั้นอาจเป็น “ทรัพย์สินที่เป็นอันตราย” ภายใต้กรอบของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 วรรคสอง เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบของผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลทรัพย์สินนั้นได้ เว้นแต่จะสามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือความผิดของผู้เสียหายเอง อย่างไรก็ตาม การพิจารณาในลักษณะของทรัพย์สินที่เป็นอันตรายตามมาตราดังกล่าวมีข้อจำกัดคือ สามารถบังคับใช้กับทรัพย์สินที่มี

รูปร่างและสามารถจับต้องได้เท่านั้น หากความเสียหายเกิดจากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ซอฟต์แวร์โปรแกรม ก็จะเกิดช่องว่างทางกฎหมายที่ผู้เสียหายไม่สามารถใช้มาตราดังกล่าวเพื่อเรียกให้ผู้ครอบครองหรือดูแลทรัพย์สินนั้นต้องรับผิดชอบในมูลละเมิดได้

ประเด็นสุดท้าย ประเด็นเรื่องของการการปรับใช้พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 กับหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ในการนำมาเยียวยาผู้บริโภคในกรณีที่เกี่ยวข้องกับสินค้าไม่ปลอดภัย เนื่องจากหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ยังถูกมองเป็นทรัพย์สิน การพิจารณาความรับผิดสำหรับเยียวยาผู้บริโภคอาจทำได้ภายใต้พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ในการฟ้องร้องต่อ “ผู้ประกอบการ” ตามความหมายของกฎหมายก็คือ ผู้ผลิตหรือผู้ว่าจ้างให้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขายสินค้าที่ไม่สามารถระบุตัวผู้ผลิต ผู้ซึ่งใช้ชื่อ ชื่อทางการค้า เครื่องหมายการค้า เครื่องหมาย ข้อความหรือแสดงด้วยวิธีใด ๆ อันมีลักษณะที่จะทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าเป็นผู้ผลิตแล้วแต่กรณี⁸ สำหรับกรณีที่สินค้านั้นก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยหรือความเสียหายขึ้น โดยประเด็นการพิสูจน์จะตกแก่ผู้ประกอบการซึ่งต้องพิสูจน์ว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ปลอดภัยจริงหรือไม่ อย่างไรก็ตาม การปรับใช้กฎหมายดังกล่าวกับหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ก็ยังมีช่องว่างทางกฎหมายอยู่เช่นกัน โดยหากสินค้านั้นเป็นเพียงปัญญาประดิษฐ์ในรูปแบบซอฟต์แวร์ที่ไม่ใช่สิ่งมีชีวิตหรือทรัพย์สินซึ่งมีรูปร่างสามารถจับต้องได้ เมื่อพิจารณาตามเนื้อหาในพระราชบัญญัตินี้แล้ว⁹ ก็จะไม่ถือว่าปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าวนี้เป็น “สินค้า” ตามความหมายของกฎหมายฉบับนี้ ทำให้ผู้เสียหายในฐานะผู้บริโภคไม่สามารถเรียกร้องภายใต้พระราชบัญญัตินี้ได้ ในทางกลับกัน หากผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าหุ่นยนต์ที่มีปัญญาประดิษฐ์ฝังอยู่ภายใน (ซึ่งมีรูปร่างและจับต้องได้) ก็จะถือเป็นสินค้าตามคำนิยามของกฎหมาย ผู้ประกอบการตั้งแต่ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขาย หรือผู้ใช้ชื่อทางการค้าแทนผู้ผลิต จะต้องรับผิดชอบในกรณีที่สินค้านั้นไม่ปลอดภัยและก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้บริโภค ทั้งนี้ ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเป็นคู่สัญญาซื้อขายโดยตรงก็สามารถเรียกร้องตามกฎหมายดังกล่าวได้ โดยภาระการพิสูจน์ว่าสินค้านั้นปลอดภัยจะตกแก่ผู้ประกอบการ¹⁰ โดยหากไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าสินค้านั้นมีความปลอดภัย ผู้ประกอบการจำเป็นต้องรับผิดชอบในค่าสินไหมทดแทน ซึ่งครอบคลุมทั้งความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ตลอดจนความเสียหายทางจิตใจ และไม่เพียงเท่านั้น ในกรณีที่ผู้ประกอบการกระทำโดยไม่สุจริตหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ศาลอาจสั่งค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมเพื่อเป็นการลงโทษได้¹¹

ประการที่สอง ในส่วนของแนวทางในการบัญญัติกฎหมายที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย เนื่องจากหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์เป็นเทคโนโลยีใหม่ที่มีความซับซ้อนและกำลังเข้ามามีบทบาทใน

⁸ พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4.

⁹ พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4.

¹⁰ พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 6 – 8.

¹¹ พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 11 (2).

สังคมมนุษย์อย่างรวดเร็ว การมองหุ่นยนต์เป็นเพียงทรัพย์สินธรรมดาอาจไม่เพียงพอในการกำกับดูแลและรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีและการคุ้มครองสิทธิของประชาชน ดังนั้น การบัญญัติกฎหมายที่เหมาะสมและมีความครอบคลุมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นเพื่อนำไปสู่การใช้หุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์อย่างมีประสิทธิภาพ ปลอดภัย และเป็นธรรมในสังคมไทย จากการศึกษาพบว่า แนวทางในการบัญญัติกฎหมายที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยมีรายละเอียดในประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก ประเด็นเรื่องของการกำหนดคุณสมบัติของหุ่นยนต์อัจฉริยะ แนวคิดนี้นำมาจากนโยบายทางแพ่งว่าด้วยเรื่องหุ่นยนต์ของสหภาพยุโรป (Civil Law Rules on Robotics 2017) ของสหภาพยุโรป ซึ่งอธิบายให้เห็นว่า หุ่นยนต์อัจฉริยะซึ่งจะต้องถูกควบคุมควรมีคุณสมบัติพื้นฐานบางประการ เช่น สามารถเรียนรู้และตัดสินใจได้ด้วยตนเอง มีระบบเซนเซอร์ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม และสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามสถานการณ์ เป็นต้น การนำแนวคิดนี้มาใช้ในประเทศไทยสามารถทำได้โดยการนำหลักคิดดังกล่าวมากำหนดการออกแบบกฎหมายเพื่อจำแนกหุ่นยนต์อัจฉริยะซึ่งต้องกำกับดูแลเป็นพิเศษ ด้วยกฎหมายออกจากหุ่นยนต์ทั่วไป โดยอาจกำหนดให้หุ่นยนต์อัจฉริยะดังกล่าวต้องมีการจดทะเบียนเพื่อควบคุมดูแล หรือแม้กระทั่งพิจารณาให้สถานะทางกฎหมายในลักษณะของ "บุคคลอิเล็กทรอนิกส์" ในอนาคต เพื่อระบุนความรับผิดชอบและทำให้การติดตามตรวจสอบมีความชัดเจนมากขึ้นเมื่อเกิดความเสียหายทางแพ่งหรือการละเมิดเกิดขึ้น

ประเด็นที่สอง ประเด็นเรื่องของการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ แนวคิดนี้ในลักษณะนี้นำมาจากรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป (Artificial Intelligence Act) โดยหากประเทศไทยนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เพื่อให้สามารถกำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างชัดเจน โดยเริ่มตั้งแต่ผู้ผลิต ผู้ให้บริการ ผู้นำเข้า ผู้จัดจำหน่าย ไปจนถึงผู้ใช้งาน เมื่อทุกฝ่ายมีมาตรฐานการปฏิบัติ การตรวจสอบ และการรับรองความปลอดภัยที่ชัดเจนแล้ว จะช่วยสร้างระบบกำกับดูแลให้มีความเป็นระเบียบและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยจะส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใส ลดความเสี่ยง และรักษาความน่าเชื่อถือให้กับเทคโนโลยีหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ในสังคมต่อไป

ประเด็นที่สาม ประเด็นของการกำหนดระดับความเสี่ยงของเทคโนโลยี การกำหนดระดับความเสี่ยงของเทคโนโลยี เป็นประเด็นแนวคิดที่นำมาจาก รัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence Act) ของสหภาพยุโรป โดยนิยามของความเสี่ยงในกฎหมายดังกล่าว แบ่งระดับความเสี่ยงของปัญญาประดิษฐ์ออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ยอมรับไม่ได้ ระดับความเสี่ยงสูง ระดับความเสี่ยงจำกัด และระดับความเสี่ยงต่ำหรือไม่มีความเสี่ยง การแบ่งระดับความเสี่ยงดังกล่าวจะช่วยให้การควบคุมเทคโนโลยีมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับสถานการณ์ หุ่นยนต์หรือปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงสูง จะต้องถูกกำกับดูแลอย่างเข้มงวด ในขณะที่เทคโนโลยีที่ไม่มีความเสี่ยงจะได้รับอิสระในการพัฒนาและต่อยอดเทคโนโลยี ส่งผลให้เกิดสมดุลระหว่างแนวคิดในการปกป้องผู้บริโภคและการสนับสนุนนวัตกรรมในประเทศ

ประเด็นที่สี่ ประเด็นเรื่องของการกำหนดกรอบความรับผิดชอบเกี่ยวกับหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ ประเด็นดังกล่าวเป็นแนวคิดที่นำมาจาก (ร่าง) รัฐบาลบัญญัติข้อบังคับความรับผิดชอบเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ (AI Liability Directive) ของสหภาพยุโรป การกำหนดกรอบความรับผิดชอบชัดเจนสำหรับผู้พัฒนาหรือผู้ผลิต หุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ จะช่วยลดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย หากเกิดความเสียหายขึ้น ผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ จะทราบหน้าที่ในการชดเชยเยียวยาและกำหนดการระงับการพิสูจน์ความเสียหายให้มีความชัดเจน และที่สำคัญคือการนำแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบแบบเคร่งครัด (Strict Liability) มาใช้กับเทคโนโลยีที่มีความเสี่ยงสูง จะช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคและปกป้องสิทธิของผู้เสียหายได้ดียิ่งขึ้น

ประเด็นที่ห้า ประเด็นเรื่องการป้องกันการเลือกปฏิบัติจากหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ ประเด็นดังกล่าวเป็นแนวคิดที่นำมาจาก ร่างรัฐบาลบัญญัติความรับผิดชอบของอัลกอริทึม (Algorithmic Accountability Act) ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีหลักการคือการป้องกันไม่ให้หุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์มีการตัดสินใจที่ไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น โดยรัฐควรกำหนดกฎหมายเพื่อควบคุมอคติที่อาจเกิดจากข้อมูลพื้นฐานในการประมวลผลของหุ่นยนต์ ยกตัวอย่างเช่น เชื้อชาติ เพศ หรือศาสนา เป็นต้น หากเทคโนโลยีสะท้อนอคติในข้อมูลที่ใช้พัฒนาหรือฝึกสอนหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ กรณีดังกล่าวอาจนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมทางสังคมขึ้นได้ การมีกฎหมายเพื่อป้องกันและตรวจสอบการเลือกปฏิบัติ จะช่วยให้การใช้เทคโนโลยีมีความเป็นธรรมและเคารพสิทธิพื้นฐานของประชาชน

ประเด็นที่หก ประเด็นเรื่องของการกำหนดจริยธรรมในการพัฒนาหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ ประเด็นดังกล่าวเป็นแนวคิดที่นำมาจาก แนวทางของคณะกรรมการการค้าของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกา (Federal Trade Commission Guidelines on AI and Algorithms) แนวคิดนี้มีหลักการคือ รัฐควรออกกฎหมายที่คำนึงถึงหลักจริยธรรม 5 ประการ ได้แก่ ความโปร่งใส การอธิบายเหตุผล ความเป็นธรรม ความถูกต้อง น่าเชื่อถือของข้อมูล และความรับผิดชอบตามกฎหมายและจริยธรรม โดยการนำรายละเอียดในหลักจริยธรรมดังกล่าวมาใช้เป็นหลักการในการออกแบบกฎหมายของประเทศไทย จะทำให้การพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ของไทยดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง สอดคล้องกับคุณค่าทางสังคม และคำนึงถึงผู้บริโภคเป็นสำคัญ

ประเด็นที่เจ็ด ประเด็นเรื่องสิทธิในการทบทวนการตัดสินใจโดยมนุษย์ ประเด็นดังกล่าวเป็นแนวคิดที่นำมาจาก กรอบแนวทางสำหรับร่างกฎหมายปัญญาประดิษฐ์ซึ่งเกี่ยวกับสิทธิ (Blueprint for an AI Bill of Rights) ข้อที่ 5 ของสหรัฐอเมริกา แนวคิดนี้มีหลักการคือ การมอบสิทธิให้มนุษย์ สามารถขอให้มนุษย์ด้วยกันเองทบทวนการตัดสินใจของหุ่นยนต์หรือปัญญาประดิษฐ์หากมนุษย์ไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจจากการกระทำของหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ หลักการดังกล่าวจะช่วยคุ้มครองความเป็นมนุษย์ และป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดจากระบบอัตโนมัติ ตัวอย่างเช่น ผู้ป่วยควรมีสิทธิพบแพทย์เมื่อถูกระบบปัญญาประดิษฐ์ปฏิเสธในการรักษา เป็นต้น สิ่งนี้จะช่วยให้การใช้เทคโนโลยีไม่กลายเป็นเพียงกลไกอัตโนมัติที่แข็งกระด้าง แต่ยังคำนึงถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วย

ประเด็นที่แปด ประเด็นเรื่องการคำนึงให้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง ประเด็นดังกล่าวเป็นแนวคิดที่นำมาจาก กฎบัตรจริยธรรมหุ่นยนต์ของประเทศเกาหลีใต้ แนวคิดนี้มีหลักการคือ การกำหนดให้มนุษย์อยู่ในตำแหน่งที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ การพัฒนาหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์มีเป้าหมายเพื่อให้การใช้ชีวิตของมนุษย์นั้นมีความสะดวกสบายมากขึ้น มิใช่การเข้ามาแทนที่มนุษย์ด้วยกันเอง กฎบัตรดังกล่าวมีหลักการคือ การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความปลอดภัย และเรื่องความเป็นส่วนตัว การออกกฎหมายโดยใช้มนุษย์เป็นศูนย์กลางตามแนวคิดนี้ จะสร้างความไว้วางใจของสังคมต่อเทคโนโลยีดังกล่าว และช่วยลดความเสี่ยงในการละเมิดสิทธิของมนุษย์ด้วยกันเอง และยังช่วยในการสนับสนุนการพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน

ประเด็นสุดท้าย ประเด็นเรื่องการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศไทยให้มีความชัดเจน ประเด็นดังกล่าวเป็นแนวคิดที่นำมาจาก เป็นแนวคิดที่นำมาจากประเทศเกาหลีใต้ แนวคิดนี้มีหลักการคือ การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติที่ชัดเจนเกี่ยวกับหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ จะช่วยยกระดับศักยภาพด้านดิจิทัลของประเทศ สร้างระบบนิเวศที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนและนวัตกรรม และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ความชัดเจนในแนวทางพัฒนาจะทำให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกันมากขึ้น แทนที่จะเป็นการแข่งขันที่กระจัดกระจาย การนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้กับประเทศไทยจะส่งผลให้ประเทศไทยสามารถก้าวเข้าสู่เวทีโลกในยุคเศรษฐกิจดิจิทัลที่มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

จากการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เพิ่มเติมโดยมีรายละเอียดดังนี้

ประการแรก เสนอแนะให้มีกฎหมายเฉพาะที่จะเข้ามาควบคุม ดูแลหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ โดยกฎหมายที่เฉพาะนั้น ต้องมีการกำหนดว่าหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ใดบ้างที่จะต้องถูกควบคุมดูแล และมีการควบคุมอย่างไร กล่าวคือ กฎหมายเฉพาะที่กำลังจะบัญญัติเพื่อควบคุมดูแลหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ควรกำหนดให้ชัดเจนว่าหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ประเภทใดบ้างต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ โดยพิจารณาจากคุณสมบัติและระดับความเสี่ยงของเทคโนโลยี เช่น การยึดแนวทางตามสหภาพยุโรปที่กำหนดคุณสมบัติของหุ่นยนต์อัจฉริยะ หรือแบ่งตามระดับความเสี่ยงตามรัฐบัญญัติปัญญาประดิษฐ์ (AI Act) ของยุโรป เมื่อเข้าข่ายที่จะต้องควบคุมแล้ว กฎหมายควรกำหนดรายละเอียดว่าหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์แต่ละประเภทต้องแจ้งข้อมูลใดบ้าง เช่น การกำหนดรหัสประจำตัวซึ่งมีความคล้ายคลึงกับเลขตัวถังของรถยนต์ ข้อมูลด้านบริษัทผู้ผลิต สถานที่ผลิต อายุการใช้งาน มาตรฐานการบำรุงรักษา ขอบเขตการใช้งาน และบทลงโทษหากฝ่าฝืนกฎหมาย เป็นต้น การมีกฎหมายเฉพาะเช่นนี้จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ใช้งาน สร้างมาตรฐานที่ชัดเจน ส่งผลต่อความปลอดภัย ความน่าเชื่อถือ และการเติบโตอย่างยั่งยืนของธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สอง เสนอให้กฎหมายต้องจัดให้มีการจดทะเบียนหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์สำหรับการโอนเปลี่ยนมือ กล่าวคือ ภายหลังการบัญญัติกฎหมายเฉพาะที่ระบุว่าหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ประเภทใดบ้างจะต้องถูกควบคุม การจดทะเบียนจะเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้รัฐสามารถดูแลเทคโนโลยีเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เปรียบได้กับการจดทะเบียนรถยนต์ที่ต้องเปลี่ยนทะเบียนและแจ้งหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้องเมื่อมีการซื้อขายโอนเปลี่ยนมือ โดยผู้ใช้งานควรจะต้องดำเนินการจดทะเบียนภายหลังการซื้อขาย แลกเปลี่ยนกัน และเมื่อมีการเปลี่ยนมือผู้ถือกรรมสิทธิ์จะต้องแจ้งการโอนแก่หน่วยงานรัฐซึ่งควบคุมและกำกับดูแลทุกครั้ง นอกจากนี้ ในระยะแรกของการซื้อขาย อาจให้บริษัทผู้จำหน่ายถือทะเบียนชั่วคราวก่อน ออกทะเบียนถาวรให้ลูกค้า ในลักษณะของรถยนต์ และยังสามารถกำหนดให้ผู้ถือกรรมสิทธิ์จะต้องมีการเสีย ภาษีประจำปีและปฏิบัติตามมาตรฐานที่รัฐกำหนด การจัดให้มีระบบการจดทะเบียนและควบคุมในการชำระ ภาษีในลักษณะนี้ จะช่วยให้เกิดความโปร่งใสและสามารถติดตามความเคลื่อนไหว ตรวจสอบ และรักษา ความน่าเชื่อถือของเทคโนโลยีหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็นการสร้าง รายได้อีกช่องทางหนึ่งให้แก่รัฐด้วย

เอกสารอ้างอิง

- อันทิพย์ วรวิทยานนท์, “แนวทางในการบังคับใช้และบัญญัติกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับหุ่นยนต์และ ปัญญาประดิษฐ์ของประเทศไทย.” การค้นคว้าอิสระหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย รามคำแหง, 2567.
- กองบรรณาธิการ Thairath, สรุปความโหดโมเดล “o1” ร่วงทอง ChatGPT ที่ OpenAI เพิ่งเปิดตัวเก่งกว่าเดิม อย่างไรบ้าง? [Online], Available URL: https://www.thairath.co.th/money/tech_innovation/tech_companies/2814211, 2567 (ธันวาคม, 19).
- ปรีดา โชติมานนท์, “สภาพบุคคลตามกฎหมายของปัญญาประดิษฐ์ จำเป็นหรือไม่?”,วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์ 13, 1 (มิถุนายน 2567).
- ภูมินทร์ บุตรอินทร์, “กฎหมายกับปัญญาประดิษฐ์,” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 47, 3 (ธันวาคม 2561).
- ศุภวัชร มาลานนท์, สถานะบุคคลและความรับผิดชอบตามกฎหมายของบุคคลอิเล็กทรอนิกส์ [Online], Available URL: <https://www.kaohoon.com/column/333503>, 2562 (ธันวาคม, 28).
- Investment Reader,ทำความเข้าใจกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4: รวดเร็วและ disrupt ในวงกว้างกว่าครั้ง ใดๆ [Online], Available URL: <https://www.finnomena.com/investment-reader/4ir/>, 2562 (กรกฎาคม, 22).
- พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4.
- พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4.
- พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 6 – 8.
- พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 11 (2).